

Bergshammar

Bergshammar 2:1, Fogdö socken, Strängnäs kommun, Södermanlands län

Antikvarisk medverkan

Renovering av fönster, etapp 3-4 av 6

2024-01-10

Bergshammar

Bergshammar 2:1, Fogdö socken, Strängnäs kommun, Södermanlands län

Antikvarisk medverkan

Renovering av fönster, etapp 3-4 av 6

© 2024 Sörmlands museum

Beställningar kan göras hos:
Sörmlands museum
Box 314, 611 26 Nyköping

byggnadsvard@regionsormland.se

www.sormlandsmuseum.se

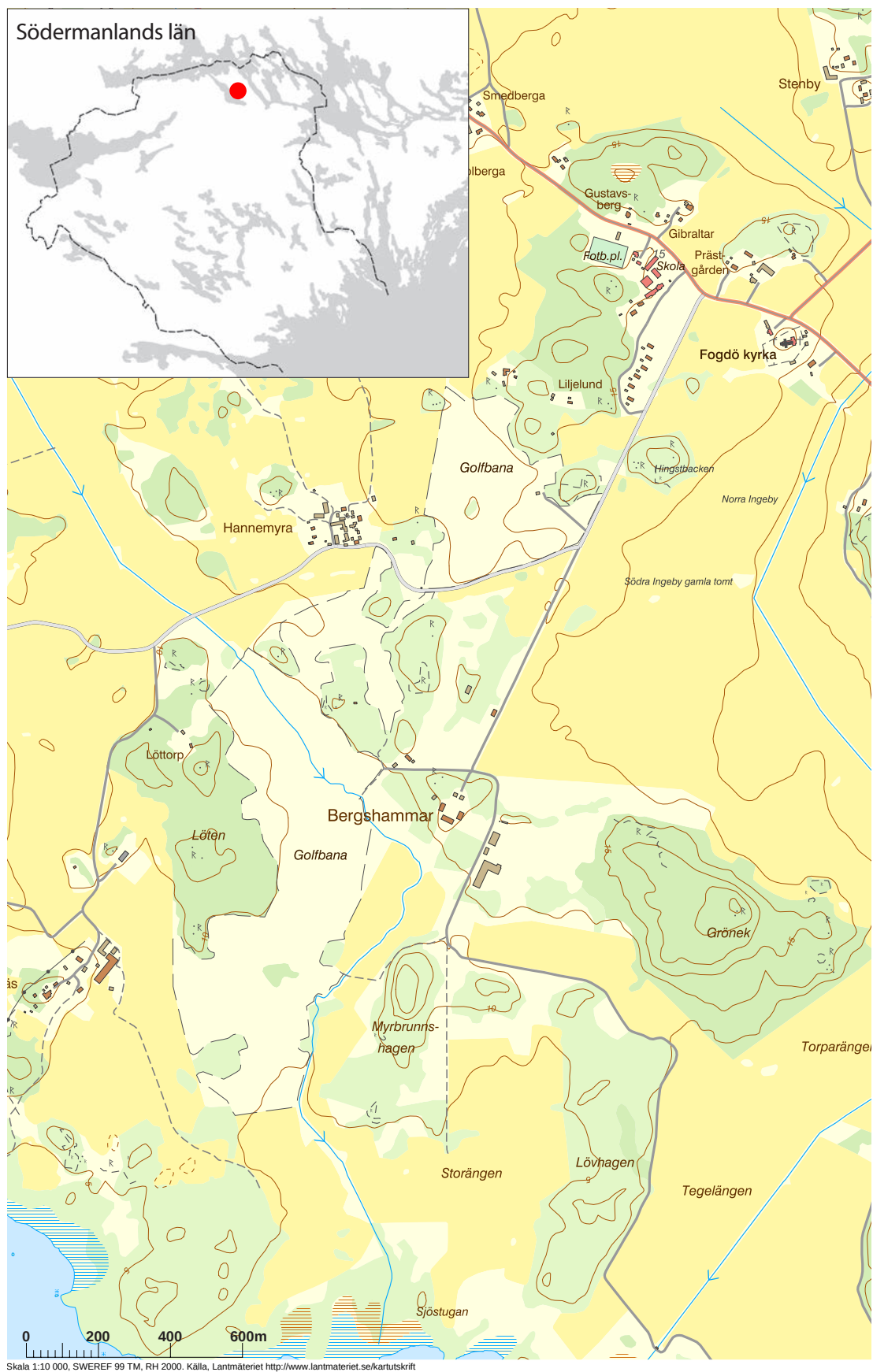
Författare: Anton Blomgren, antikvarie
Omslagsbild: Bergshammar, huvudbyggnaden (SLM D2024-0001)
Foto, där ej annat anges: Anton Blomgren, Sörmlands museum
Diarienummer: KN-SLM20-0074

Allmänt kartmaterial: ©Lantmäteriet. Enligt FUK-avtal D-nr: I2018/00115

Nyköping 2024

Innehåll

Bakgrund	7
Antikvarisk medverkan	7
Juridiskt skydd	8
Historik och beskrivning	9
Byggnadsbeskrivning	9
Historik	9
Fönstrens skick innan åtgärder	11
Beskrivning av genomförda åtgärder	14
Beskrivning av allmänna arbetsrutiner	14
Beskrivning av åtgärder under etapp 3 och 4	14
Antikvariska iakttagelser	21
Bedömning av utförda åtgärder	22
Återstående åtgärder av etapp 4	22
Ändringar av planerade åtgärder	22
Planerade åtgärder under etapp 5 och 6	23
Projektrelaterad information	24
Administrativa uppgifter	24
Använda material	24
Källförteckning	25
Förteckning av bilagor	25
Bilagor	26

Bergshammars f.d. säteri i Fogdö socken i norra Södermanland. Kartan är hämtad från Lantmäteriets webbtjänst Kartuskript.

Inledning

Sedan hösten 2021 pågår renovering av fönstren på gården (f.d. säteriet) Bergshammars huvudbyggnad. På grund av arbetets omfattning har renoveringen delats in i flera etapper. Etapp 1 utfördes under hösten 2021 och etapp 2 under 2022. Tidplanen och antal etapper har under 2023 justerats till totalt 6 etapper. Den sista etappen planeras att avslutas under hösten 2024.

Denna rapport redovisar utförda åtgärder under etapp 3 och 4 som pågick under våren respektive hösten 2023.

Bakgrund

Länsstyrelsen beviljade den 6 juli 2021 bidrag till fönsterrenovering med högst 60% av de kulturhistoriskt motiverade kostnaderna, dock högst 250 000 kronor utbetalning under 2022. Tilläggsbidrag beviljades den 22 april 2022 med högst 350 000 kronor med utbetalning under 2022. Antikvarisk medverkan med 100 % av de kulturhistoriskt motiverade kostnaderna, dock högst 40 000 kronor med utbetalning under 2022.

2023-05-29 beviljade Länsstyrelsen ytterligare bidrag till åtgärd fönsterrenovering på Bergshammar med 60 % av de kulturhistoriskt motiverade kostnaderna, dock högst 280 500 kronor, se bilaga 1.

2023-05-29 beviljade Länsstyrelsen ytterligare bidrag till antikvarisk medverkan på Bergshammar med 100% av de kulturhistoriskt motiverade kostnaderna, dock högst 49 375 kronor, se bilaga 2.

Besluten grundades på 2§ Förordningen (2010:1121) om bidrag till förvaltning av värdefulla kulturmiljöer.

Som motivering besluten anges att Bergshammars huvudbyggnad har ett omistligt värde i svensk arkitekturhistoria genom att vara en av få byggnader av J G Destain, uppförd på 1720-talet. Huvudbyggnaden är en av de första i landet som hade kittade fönster med spröjs av trä i stället för bly. Länsstyrelsen har under handläggning en återväckt fråga om byggnadsminnesförklaring av Bergshammars gård.

Antikvarisk medverkan

Som antikvarisk medverkande har Anton Blomgren, Sörmlands museum anlitats. Antikvarisk medverkan har gjorts genom byggmöten och platsbesök 2023-03-14, 2023-10-31, 2023-12-20 samt delbesiktning 2024-01-05. Utöver fysiska möten har samråd och fortlöpande dialog hållits via e-post och telefon.

Juridiskt skydd

Plan- och bygglag (2010:900)

Bergshammar ligger utanför detaljplanerat område men omfattas på grund av sina stora kulturhistoriska värden av förvanskingsförbudet enligt PBL 8 kap. 13 §.

Kulturmiljölag (1988:950)

Bergshammar med flyglar och andra tillhörande äldre byggnader samt omgivning är under utredning för eventuell byggnadsminnesförklaring. Fråga om prövning väcktes 2020 av antikvarie Ralph Edenheim, Motala.

Övriga kulturmiljöprogram och inventeringar

Bergshammar ingår regionalt kulturmiljöprogram, område S2, del av Fogdö, Helgarö och Vansö socknar (Sörmlandsbygden 1988:1). Områdets karaktär är jordbruksbygd med byar, herrgårdar, kyrkor och många fornlämningar.

Bild 1. Bergshammar i september 1933. Foto av Iwar Nilsson. Sörmlands museums arkiv. SLM X371-80

Historik och beskrivning

Byggnadsbeskrivning

Den tidigare sätesgården Bergshammar är belägen på den sydvästra delen av Fogdön i Mälaren strax norr om Strängnäs. Fogdöns flacka landskap utgörs mestadels av åkrar och utspridda skogsdungar. Från Fogdöns asfalterade huvudled går en smal och rak grusväg till Bergshammar. Trots att herrgårdsanläggningen inte syns förrän ett hundratal meter framför grinden antyds den tidigt genom grusvägens avsevärda längd och raka sträckning.

Gårdsanläggningen utgörs av en huvudbyggnad med fyra flygelbyggnader och en grusad gårdsplan med en ovalt formad gräsplan i mitten. Huvudbyggnaden är murad med tegel och uppförd i tre våningar. Bottenvåningen och första våningen är lika höga, medan den andra våningen är utformad som en låg attika, indragen från fasadlivet. Den låga sockeln täcks av kalkfärgsmålade kvadratiska stenskvivor - de mot gårdsplanen är rödmålade medan gavlarna och fasaden mot trädgården i sydväst är ljusgrå. Fasaden är slätputsad och avfärgad i en obruten vit kulör. De spröjsade stickbågiga fönstren har grå svagt utskjutande omfattningar av lågerhuggen sandsten. Det flacka brutna taket är täckt med små skivor av svartmålad plåt med förskjutna ståndfalsar.

Byggnaden uppvisar ett tydligt horisontellt formspråk. Fasaderna är sparsamt dekorerade genom de enkla fönsteromfattningarna, lisenerna och hörnkedjorna samt den tunna gördelgesimsen mellan de två nedre våningarna och den betydligt kraftigare profilerade kransgesimsen mellan de övre våningarna. Fasaden mot gårdsplanen har en svagt fram-springande mittrisalit med en flack gavelfronton i höjd med andra våningen. Fasaden mot trädgården i sydväst har en kraftigare betonad mittrisalit som är genombruten av tre rundbågiga glasdörrar i de två nedre våningarna. På första våningen finns små balkonger med smidda räcken, varifrån ett öppet naturlandskap med en delvis anlagd å kan betraktas. Fönstren ligger inte i liv med fasaden utan är svagt indragna i väggen.

Historik

Huvudbyggnaden byggdes under 1720-talet på beställning av den dåvarande ägaren Johan Gabriel Sack som var kammarherre och kanslijunkare i svenska hovet. Sack hade gjort studieresor i Frankrike och var intresserad av landets senaste arkitekturtrender. Han var därtill angelägen om att skaffa sig en mer representativ bostad än de låga träbyggnader som vid den tiden utgjorde Bergshammar. Troligtvis blev han rekommenderad av vännen Magnus Julius De la Gardie att anlita den franske arkitekten och tidigare fortifikationsofficeren Joseph Gabriel Destain som åt Gardies räkning ritat Tullgarns slott (Söderberg 1968, Selling 1937).

Destains gestaltning av nya Bergshammar fick en klart annorlunda gestaltning i jämförelse med den gångna tidens karolinska slott med branta säteritak och en utpräglad tung karaktär. Bergshammar fick i stället tydliga horisontella drag. Ett mycket modernt

arkitektoniskt inslag var det brutna s.k. mansardtaket som uppfördes enligt ideal från den franske arkitekten François Mansart (1598–1666). Bergshammar räknas som en av de första byggnaderna i landet som uppfördes med denna typ av nu mycket vanliga takform (Bedoire 2016, Selling 1937).

Fasaderna var ursprungligen gula i stil med flygelbyggnaderna och har under sent 1700-tal och början av 1800-talet haft rosa fasader. Den vita fasadkulören tillkom sannolikt under 1800-talets slut.

Fönstren

De ursprungliga fönstren utgjordes av kittade fönster med spröjs av trä i stället för bly, som då var mycket ovanligt i Sverige. Bergshammar är därmed en av de allra första byggnaderna i landet med denna nu allmänt förekommande fönsterkonstruktion. Byggnaden var även bland de första i landet med spanjoletter (Selling 1937, Bedoire 2015). Det enda kvarvarande originalfönstret i byggnaden sitter ovanför dörren i bottenvåningens sydfasad (A2). Detta har kraftiga bågar och spröjs och relativt små rutor med tidstypiskt grönt vågigt fönsterglas. Ett relativt stort antal liknande fönsterbågar finns förvarade i en av gårdens flyglar. Dessa är av mycket stort kulturhistoriskt värde i och med att de kan vara bland de nu äldsta bevarade träfönstren i Sverige.

Byggnadens övriga fönster är av helt annan karaktär och konstruktion. De två nedre våningarna har kopplade fönster med vitt munblåst och valsat glas (ett undantag finns

Bild 2. Förmodat ursprungligt fönster från 1720-talet finns bevarat i huvudbyggnadens sydgavel. Fler ursprungliga fönster finns bevarade inomhus i en av gårdens ekonomibyggnader. Foto 2020-10-11. SLM D2024-0002

i fönster A22 där en av rutorna har ett svagt grönaktigt glas – detta är dock inte alls av samma ålderdomliga karaktär som originalfönstret på sydfasaden).

Enligt målare Thomas Lundqvist, som utfört all fönsterrenovering på Bergshammar och som har en lång erfarenhet av arbete med äldre fönster, har de befintliga fönstren på de två nedre våningarna till stora delar tillverkats under 1800-talets andra hälft av virket från de ursprungliga 1720-talsfönstren. Antagandet grundas främst på den goda virkeskvaliteten, som bara har stående årsringar. I vissa fall är det innerbågarna som innehåller äldre fönstervirke, men oftast rör det sig om ytterbågarna.

Vindsvåningens fönster som enligt nuvarande ägare sattes in ca 1940 är av helt annan kvalitet. Dessa har utformats som 1700-talsfönster men är fabriksstillverkade av dålig virkeskvalitet och med invändiga spanjoletter.

Fönstrens skick innan åtgärder

Samtliga fönster var i stort behov av renovering. Nedervåningens äldre fönster som är av bättre virkeskvalitet var i bättre skick i jämförelse med vindsfönstren som var av yngre och sämre virkeskvalitet. Linoljekittet var på samtliga fönster kraftigt uppsprucket och delvis helt borta. Den mörkgröna oljefärgen flagnade kraftigt, liksom balkongdörarnas ockragula oljefärg. Huvudorsaken till fönstrens dåliga skick var att de inte hade underhållsmålats eller kittats om på omkring 50 år, enligt uppskattning av de boende. De har däremot impregnerats regelbundet med linolja. Enligt målaren kan dock snarare ha påskyndat nedbrytningen av virket, på grund av att solstrålningen ”kokat” oljan. En annan viktig bidragande orsak beror på fönstrens inåtgående konstruktion. Vid kraftigt regn i kombination med hård vind har vatten ofta tryckts in under bågarna, enligt uppgift från de boende. Problemet har varit känt ända sedan Johan Gabriel Sacks tid, även om det då mest var skador i murverket som fruktades (se Selling 1937, s 44).

Nästan alla vindsfönster var mycket hårt anfrätta av solstrålning till den grad att de inte var möjliga att hyvla eller slipa ner utan att samtidigt förstöra kittfalsen. Vindsfönstren var troligtvis tillverkade omkring 1940- eller 1950-talet, och tillmättes därför inget särskilt kulturhistoriskt värde.

De äldsta bleckplåtarna av traditionell svartplåt hade ytliga rostskador och flagnande färgskikt i gula och grå kulörer. Rosten var dock inte genomgående, varför den bedömdes kunna renoveras med gott resultat. De något yngre plåtarna var både punktvis genomrostade och provisoriskt lagade i flera omgångar. Dessa bedömdes inte kunna renoveras. De flesta äldre handsmidda spikar var nästan genomrostade strax under spikskallarna. De yngre galvaniserade bleckplåtarna på övre våningen är i relativt gott skick, men ytbeläggningen (plastisol) hade börjat blekna och spricka.

Bild 3. Fönster B9-11 innan renovering. Foto 2022-02-15. SLM D2024-0003.

Bild 4. En av mellanvåningens balkongdörrar innan renovering (B9-11). Foto 2021-08-27. SLM D2024-0004.

Bild 5. Östfasadens fönster, varav några är under pågående renovering. Foto 2023-10-31 av Sofia Fredriksson, Sörmlands museum. SLM D2024-0005.

Bild 6. Östfasadens fönster, varav några är under pågående renovering. Foto 2023-10-31 av Sofia Fredriksson, Sörmlands museum. SLM D2024-0006.

Beskrivning av genomförda åtgärder

Allmänna arbetsrutiner

Fönstrens numrering följer gängse uppmärkningssystem där bottenvåningen utgör våning A, första våningen utgör våning B och den andra våningen utgör våning C. Numreringen börjar med det första fönstret på sydfasaden och fortsätter medsols (se bilaga 3). Samtliga fönsterbågar och bleckplåtar har märkts upp innan de tagits ur karmarna. Alla bågar har renoverats på verkstad. Under tiden har fönsterskydd satts in på fönstrens utsidor och byggplast hängts för på insidorna för att motverka drag. Golven har skyddats med träfiberskivor. Nya tätningslister av silikon har monterats på alla innerbågar.

Beskrivning av åtgärder

Sammanlagt har följande antal fönster renoverats:

- 13 stora fönsterpartier, varav 2 st återstår att levereras under januari 2024.
- 3 st balkongdörrar.
- 2 st vindsfönster, varav 1 st återstår att åtgärda under januari 2024.

Balkongdörrar

Ettapp 3 inleddes med renovering av balkongdörrarna B9, B10 och B11. Liksom för de stora glasade dörrarna på nedervåningen (A9, A10 och A11) tog arbetet lång tid. Rutorna märktes upp och togs ur. Bågarna renoverades på traditionellt vis genom skrapning, stiftning och kittning. Grunda falsar fördjupades för att ge nytt kitt bättre fäste. Befintligt glas återanvändes, enstaka knäckta rutor ersattes med begagnat kulturglas.

Stora fönster

Stora fönsterpartier (A3, A4, A16, A22, A23, A24, A26, A29 och A30 på bottenvåningen, samt fönster B20 och B21 på mellanvåningen) har renoverats, totalt 11 st. Två st fönster återstår att renoveras och levereras i januari 2024.

Rutorna i varje fönster märktes upp och togs ur. Liksom under etapp 1–2 visade sig en del äldre fönsterglas vara extremt tunt, endast 1 mm, och satt dessutom trångt med litet glidrum mellan spröjsarna. Det gjorde att dessa rutor var svåra att ta ur utan att knäckas, vilket medförde att arbetet tog avsevärt längre tid än planerat. Bågarna renoverades på traditionellt vis genom skrapning, stiftning och kittning. Grunda falsar fördjupades för att ge nytt kitt bättre fäste. I många av fönsterbågarna var bottenstyckena i dåligt skick och fick bytas helt eller halvt genom skarvning. Fönsterbågarnas träpluggar var också försvagade till följd av att bågarna har hyvlats ned för att få dem att passa in i karmarna.

Vindsfönster

Under etapp 3 nytillverkades endast ytterbågen till ett vindsfönster (C10). Detta gjordes liksom under föregående etapper i konstruktion och utseende lika befintligt. Bågarna

Bild 7. Ytterbåge A26 under renovering. Foto av Thomas Lundqvist. SLM D2024-0007.

Bild 8. Ytterbåge A27 efter renovering. Foto av Thomas Lundqvist. SLM D2024-0008.

Bild 9. Pågående fönsterrenovering i verkstad. Bl.a. syns fönster A3 och A4 uppmärka. I mitten hänger bl.a. fönster B9. Foto av Thomas Lundqvist. SLM D2024-0009.

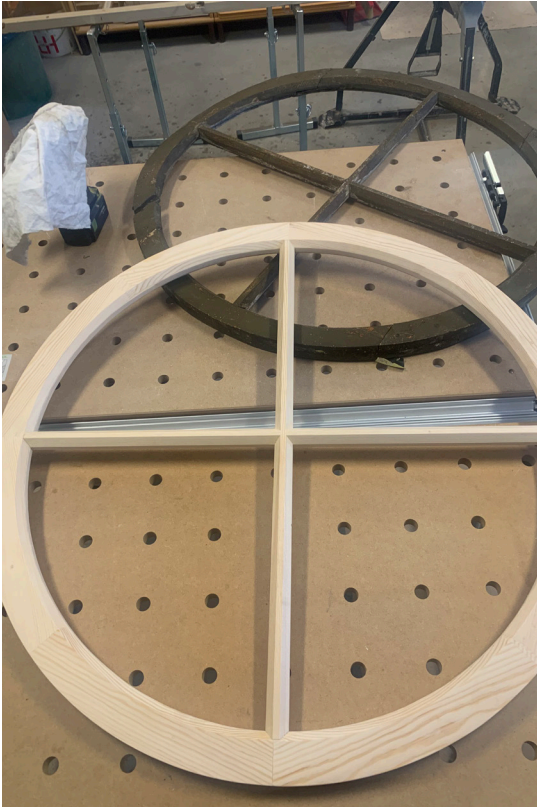

Bild 10. Nytillverkat vindsfönster (C10) gjort efter befintlig förlaga. Foto av Thomas Lundqvist. SLM D2024-0010.

Bild 11. Nytillverkat vindsfönster (C10). Foto av Thomas Lundqvist. SLM D2024-0011.

Bild 12. En knäckt båge i ett av bottenvåningens fönster lagades genom urfräsning och ilagning med nytt virke. Foto av Thomas Lundqvist. SLM D2024-0012.

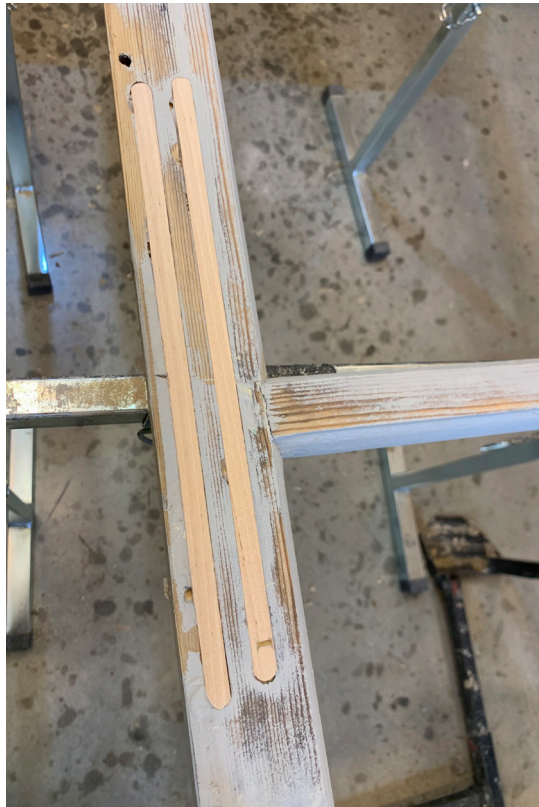

Bild 13. Ilagning av knäckt båge, efter nedslipning. Foto av Thomas Lundqvist. SLM D2024-0013.

Bild 14. Äldre färgskikt på ett av de stora fönsterpartierna.
Foto av Thomas Lundqvist. SLM D2024-0014.

Bild 15. Äldre färgskikt med bl.a. flera gula lager. Foto av
Thomas Lundqvist. SLM D2024-0015.

Bild 16. Äldre färgskikt på ett an de större fönsterpar-
terna. Foto av Thomas Lundqvist. SLM D2024-0016.

Bild 17. Stora fönster efter renovering. Foto av Thomas
Lundqvist. SLM D2024-0017.

Bild 18. Bilden illustrerar konstruktionsproblematiken med vatten som tränger in mellan plåt och fönsterbågar. SLM D2024-0018.

Bild 19. Renovering av äldre bleckplåtar av svartplåt på verkstad. SLM D2024-0019.

Bild 20. Pågående mjukblästring av äldre svartplåt. SLM D2024-0020.

Bild 21. Återsatt plåtbleck efter renovering och ommålning i kulör lika fönsteromfatningar. SLM D2024-0021.

Bild 22. Fönster A26, A29 och A30 efter avslutad renovering. A27 och A28 renoveras på verkstad och förväntas att bli färdiga i slutet av januari 2024. Foto 2023-12-20. SLM D2024-0022.

Bild 23. Fönster A22, A23 och A24 samt B20 och B21 efter avslutad renovering. Foto 2023-12-20. SLM D2024-0023.

Bild 24. Fönster B9, B10 och B11 efter avslutad renovering. Foto 2023-03-14. SLM D2024-0024.

Bild 25. Fönster B9 eller B10 efter avslutad renovering. SLM D2024-0025.

Bild 26. Innerbåge A22 eller A23 efter avslutad renovering. SLM D2024-0026.

renoverades på traditionellt vis genom skrapning, stiftning och kittning samt målning med gul respektive grå linoljefärg. Vindsfönster C18 återstår att renovera under januari 2024.

Målning

Samtliga ytterbågar målades med Ottossons linoljefärg standardkulör guldocker (äkt guldockerpigment) som enligt uppgift är aningen rödare än andra ockror. Innerbågarna målades vita med Ottossons linoljefärg, vit titan-zink som bröts med små andelar grön umbra (äkt jordpigment). Målaren gjorde ny brytning för varje rum eller enskild fönsterbåge eftersom ljusförutsättningarna och befintliga äldre färgskikt inte är exakt likadana utan är unika.

Bleckplåtar

Äldre plåtar av svartplåt finns bevarade på byggnadens långsida mot väster (baksidan). Dessa har renoverats på verkstad. Efter mjukblästring med sand har undersidorna grundmålat med Isotrol Klarlack Grund, därefter två stryningar med Ottosson järnmönja och en slutstrykning med Isotrol Pansar i svart kulör. Plåtarnas översidor har grundmålat med Isotrol Klarlack Grund, därefter mellanstrykning med Isotrol Pansar och slutligen linoljefärg i grå kulör, lika fönsteromfattningarna.

Antikvariska iakttagelser

- I fönster A24 (innerbåge) finns en ruta av det äldsta glaset bevarat, vilket syns på dess grönaktiga färg och vågiga struktur.
- I fönster A26 har tidigare funnits en vädringslucka, som nu är borttagen.
- I fönster A24 och A26 har rester av svart färg på ytterbågarnas spröjs hittats under renoveringen. Färgen doftar inte tjära.
- Fönster A27 och A28 är liksom A14 och A15 konstruerat med lös innerbåge. Fönstren har äldre ytterbågar men yngre innerbågar med flyttat (återanvänt) glas. De har även nya mittlister.
- Liksom de nuvarande spanjoletterna är även gångjärnen av 1920-talstyp, vilket indikerar att det då gjordes en större renovering av fönster och dörrar.
- Under den gröna färgen fanns gula färgrester.
- Fönster A29 och A30 har problem med återkommande imma på ytterbågarnas insidor. Detta beror på att varm innerluft strömmar in bakom de fasta fönsterluckorna som sitter mot fönstersmygen och tar sig in mellan inner- och ytterbågarna. Enklaste lösningen på problemet tros vara att fästa fönstertejp mellan fönsterluckor och innervägg.
- Flera vindsfönster bl.a. C18 är ursprungligen lösa bågar som gjorts om till ett kopplat fönster, vilket förklarar varför spröjsen är så osymmetriska.
- De flesta av plåtarna på mellanvåningens östfasad/framsida (B20-30) har lappats med plåtar som skjuter ut längre från fasaden än de tidigare. Eftersom lutningen är flack kan detta ha gjorts för att motverka rinningar på fasaden.
- En del av de större fönsterpartierna hade undre färgskikt i ljusblå kulör, som tidigare varit okänt. Eftersom färgen ligger relativt ytligt i stratigrafien kan den inte vara äldre än från 1900-talets början.

Bedömning av utförda åtgärder

Åtgärderna har utförts med traditionella metoder och material, med några undantag: Tätningslisterna av silikon är otraditionella, men konventionella i liknande sammanhang och är helt reversibla. Detsamma gäller dammlisterna av skumplast som avses användas för att motverka intrång av vatten mellan plåtar och fönsterbågar. Rostskyddsfärgerna bidrar till att öka livslängden på de befintliga bleckplåtarna.

Fönsterrenoveringen är av hög kvalitet. Befintliga fönsterglas har bevarats. I de fall där rutor har knäckts har dessa ersatts med äldre valsat glas av samma tunna kvalitet. Det är mycket svårt att se skillnaden på de fönsterrutor som bytts i jämförelse med de gamla rutorna. Mindre justeringar av fönstren har gjorts, t.ex. genom hyvling av bågarna, fördjupning av tunna kittfalsar, flyttning av hörnjärn etc. Detta har inte bidragit till någon förvanskning av fönstrens kulturhistoriska värden. Målningen är professionellt utförd och ser elegant ut.

Vindsfönstrets (C10) ytterbåge är tillverkat med virke av hög kvalitet och som en exakt kopia av den tidigare bågen. Att det relativt unga vindsfönstret C18 avses göras om till ett kopplat fönster bedöms inte medföra någon påverkan på byggnadens kulturvärden.

Utförda åtgärder under etapp 3-4 av totalt 6 kan därför godkännas.

Återstående åtgärder av etapp 4

Ytterbågarna i fönster A27 och A28 var vid delbesiktningen fortfarande under renovering i verkstad, men planeras att levereras i slutet av januari. Vindsfönster C18 avses att hämtas i samband med detta, för renovering på verkstad. Det kommer då att göras om till ett kopplat fönster. I övrigt görs renoveringen på samma sätt som de övriga hittills renoverade fönstren.

Ändringar av planerade åtgärder

Merparten av framsidans plåtar har inte kunnat renoveras då det visat sig att de är i betydligt sämre skick än vad som tidigare trots. Eftersom de är av relativt låg ålder (troligtvis tillkomna samtidigt som många av de yngre fönstren, omkring 1940- eller 1950-talet) och av låg kvalitet har de inga särskilda kulturvärden, till skillnad från de äldre svartplåtarna på baksidan som är av hög kvalitet och därför har kunnat renoveras. Förslag på helt nya bleckplåtar av falsade, kallvalsade stålplåtar har tagits fram under hösten 2023. Dessa skulle både harmoniera med byggnadens äldre karaktär och utgöra ett bra skydd för mycket lång tid framöver. Diskussionen kring val av nya bleckplåtar förväntas fortgå under 2024 och i samråd med Länsstyrelsen.

Planerade åtgärder under etapp 5 och 6

De fönster som återstår att renoveras är alla stora fönsterpartier: A20 och A21 på neder-våningen samt B1-B8 och B22-28, totalt 15 st. Exakt vilka fönster som tas i respektive etapp är inte helt bestämt, förutom att arbetet ska inledas med fönster B4-B8, troligtvis i januari 2024. Se bilaga 3.

Projektrelaterad information

Administrativa uppgifter

Rapporten avser: Redovisning av arbete, fönsterrenovering etapp 3–4 av 6 som delbekostats genom bidrag för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse.

Objekt: Bergshammar, huvudbyggnad/corps-de-logi

Fastighet: Bergshammar 2:1

Adress: Fogdö Bergshammar 1 64592 Strängnäs

Kommun: Strängnäs kommun

Socken: Fogdö socken

Beställare/fastighetsägare: Mattias Nathansson, Fogdö Bergshammar 1 64592 Strängnäs

Entreprenör: Thomas Lundqvist Måleri, Syrtorp

Underentreprenör snickeri: Gunnar Carlsson, Ålberga Snickeri, Ålberga

Antikvarisk medverkande: Anton Blomgren, Sörmlands museum

Länsstyrelsens diarienummer: 434-8002-2020

Beslutsdatum, etapp 3 och 4: 2023-05-29

Använda material

Valsat fönsterglas som återanvänts från fönster i f.d. Vadsbro skola i Flens kommun.

Linoljekitt, Leif Arvidsson

Tättningslist, silikonlist O-ring, Leif Arvidsson

Linoljefärg, Ottosson Guldocker

Linoljefärg, Ottosson Vit Titan-Zink

Grön umbra, äkta jordpigment

Fönsterstift

Tätvuxen kärnfuru, Sätters ångsåg, Säter (AB Karl Hedin)

Hörnjärn 5019, Eskilstuna kulturbeslag

Isotrol Klarlack grund, Introteknik AB

Isotrol Pansar, Introteknik AB

Järnmönja Linoljefärg i grå kulör, Ottosson

Källförteckning

Muntliga uppgifter

Thomas Lundqvist, målerimästare, Syrtorp. Samtal under 2021-2023.

Mattias Nathansson, fastighetsägare. Samtal under 2021-2023

Tryckta källor och litteratur

Bedoire, Fredric (2015). Den svenska arkitekturens historia 1000–1800. Stockholm: Norstedt i samarbete med Stockholms byggnadsförening och Kungl. Konsthögskolan

Selling, Gösta (1937). Svenska herrgårdshem under 1700-talet: arkitektur och inredning 1700–1780. Avhandling. Stockholm: Högskolan Stockholm

Förteckning av bilagor

Bilaga 1. Beslut om tilläggsbidrag till åtgärd fönsterrenovering: Bergshammar, etapp 3 och 4.

Bilaga 2. Beslut om tilläggsbidrag till åtgärd antikvarisk medverkan: fönsterrenovering, Bergshammar, etapp 3 och 4.

Bilaga 3. Redigerad och färglagd planritning med etappindelning.

Bilagor

Bilaga 1.

Beslut om tilläggsbidrag till åtgärd fönsterrenovering: Bergshammar, etapp 3 och 4.
Länsstyrelsen Södermanlands län 2023-05-29, dnr. 434-8002-2020.

LÄNSSTYRELSEN
Södermanlands län

Beslut

1 (2)

Datum
2023-05-29

Ärendebeteckning
434-8002-2020

Mattias Nathanson
mom.nathanson@telia.com

Tilläggsbidrag till åtgärd antikvarisk medverkan: fönsterrenovering, Bergshammar, etapp 3 och 4

Beslut

Länsstyrelsen beslutar att lämna ytterligare bidrag till åtgärd antikvarisk medverkan på Bergshammar med 100% av de kulturhistoriskt motiverade kostnaderna, dock högst 49 375 kronor.

Bidraget avser utbetalning under:

- 2024 med högst 49 375 kronor

I bidragsbeloppet ingår kostnad för moms.

Villkor för beslutet

Hur ska insatserna utföras och dokumenteras?

- Arbetena ska utföras i överensstämmelse med bidragsansökan och lämnad offert för antikvarisk medverkan.
- Utöver ovan angivna nya villkor gäller villkoren i Länsstyrelsens bidragsbeslut från 6 juli 2021.

Beskrivning av ärendet

Länsstyrelsen beviljade den 6 juli 2021 bidrag till:

- Fönsterrenovering med högst 60% av de kulturhistoriskt motiverade kostnaderna, dock högst 250 000 kronor utbetalning under 2022.
- Tilläggsbidrag fattades den 22 april 2022 med högst 350 000 kronor med utbetalning under 2022.
- Antikvarisk medverkan med 100 % av de kulturhistoriskt motiverade kostnaderna, dock högst 40 000 kronor med utbetalning under 2022.

I och med detta tilläggsbeslut uppgår bidraget i sin helhet till 1 006 125 kronor.

Länsstyrelsen Södermanlands län

Beslut

2 (2)

2023-05-29

434-8002-2020

- Antikvarisk medverkan med 100 % av de kulturhistoriskt motiverade kostnaderna, dock högst 40 000 kronor med utbetalning under 2022.

I och med detta tilläggsbeslut uppgår bidraget totalt till 1 006 125 kronor inklusive kostnad för antikvarisk medverkan 2023, 49 375 kronor (se separat beslut).

Motivering till beslutet

Beskrivning och historik framgår av Sörmlands museum PM som togs fram inför att arbetena skulle starta. Etapp 1 utfördes under hösten 2021 och etapp 2 under 2022. Tidplanen och antal etapper har justerats under 2023 och arbetena planeras att vara avslutade under hösten 2024.

Bergshammars huvudbyggnad har ett omistligt värde i svensk arkitekturhistoria genom att vara en av få byggnader av J G Destain, uppförd på 1720-talet. Huvudbyggnaden är en av de första i landet som hade kittade fönster med spröjs av trä istället för bly. Länsstyrelsen har under handläggning en återväckt fråga om byggnadsminnesförklaring av Bergshammars gård.

Bestämmelser som beslutet grundas på

Beslutet grundar sig på 2§ Förordningen (2010:1121) om bidrag till förvaltning av värdefulla kulturmiljöer.

Information

För bidraget gäller de regler för återbetalningsskyldighet som anges i 20 § Förordningen (2010:1121) om bidrag till förvaltning av värdefulla kulturmiljöer.

Detta beslut kan inte enligt 23 § förordningen (2010:1121) om bidrag till förvaltning av värdefulla kulturmiljöer överklagas.

Om du har frågor kan du kontakta Bo G Svensson på telefon 010-2234344. Du kan även skicka e-post till bo.svensson@lansstyrelsen.se. Ange då ärendets diarienummer 8002-2020.

De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av enhetschef Karin Gold Cox med biträdande länsantikvarie Bo G Svensson som föredragande.

Denna handling har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrift.

Bilaga 2.

Beslut om tilläggsbidrag till åtgärd antikvarisk medverkan: fönsterrenovering, Bergshammar, etapp 3 och 4. Länsstyrelsen Södermanlands län 2023-05-29, dnr. 434-8002-2020.

LÄNSSTYRELSEN
Södermanlands län

Beslut	1 (2)
Datum	Ärendebeteckning
2023-05-29	434-8002-2020

Mattias Nathanson
mom.nathanson@telia.com

Tilläggsbidrag till åtgärd antikvarisk medverkan: fönsterrenovering, Bergshammar, etapp 3 och 4

Beslut

Länsstyrelsen beslutar att lämna ytterligare bidrag till åtgärd antikvarisk medverkan på Bergshammar med 100% av de kulturhistoriskt motiverade kostnaderna, dock högst 49 375 kronor.

Bidraget avser utbetalning under:

- 2024 med högst 49 375 kronor

I bidragsbeloppet ingår kostnad för moms.

Villkor för beslutet

Hur ska insatserna utföras och dokumenteras?

- Arbetena ska utföras i överensstämmelse med bidragsansökan och lämnad offert för antikvarisk medverkan.
- Utöver ovan angivna nya villkor gäller villkoren i Länsstyrelsens bidragsbeslut från 6 juli 2021.

Beskrivning av ärendet

Länsstyrelsen beviljade den 6 juli 2021 bidrag till:

- Fönsterrenovering med högst 60% av de kulturhistoriskt motiverade kostnaderna, dock högst 250 000 kronor utbetalning under 2022.
- Tilläggsbidrag fattades den 22 april 2022 med högst 350 000 kronor med utbetalning under 2022.
- Antikvarisk medverkan med 100 % av de kulturhistoriskt motiverade kostnaderna, dock högst 40 000 kronor med utbetalning under 2022.

I och med detta tilläggsbeslut uppgår bidraget i sin helhet till 1 006 125 kronor.

Länsstyrelsen Södermanlands län

Beslut

2 (2)

2023-05-29

434-8002-2020

Motivering till beslutet

Länsstyrelsen har i sitt beslut den 26 maj 2023 ställt villkor om att arbetena, fönsterrenovering etapp 3 och 4, ska utföras med antikvarisk medverkan.

Bestämmelser som beslutet grundas på

Beslutet grundar sig på 2§ Förordningen (2010:1121) om bidrag till förvaltning av värdefulla kulturmiljöer.

Information

För bidraget gäller de regler för återbetalningsskyldighet som anges i 20 § Förordningen (2010:1121) om bidrag till förvaltning av värdefulla kulturmiljöer.

Detta beslut kan inte enligt 23 § förordningen (2010:1121) om bidrag till förvaltning av värdefulla kulturmiljöer överklagas.

Om du har frågor kan du kontakta Bo G Svensson på telefon 010-2234344. Du kan även skicka e-post till bo.svensson@lansstyrelsen.se. Ange då ärendets diarienummer 8002-2020.

De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av enhetschef Karin Gold Cox med biträdande länsantikvarie Bo G Svensson som föredragande.

Denna handling har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrift.

Bilaga 3.

Redigerad och färglagd planritning med etappindelning. Röd markering visar blindfönstrens placering. Grön och blå markering visar fönster som renoverades under etapp 1-2. Orange markering visar fönster som renoverades under etapp 3-4. Gul markering visar återstående fönster att renovera under etapp 5-6.

